



Länstyrelsen
Örebro län

Raoul Hjærtström
Direkt: 019/19 30 68
raoul.hjartstrom@t.lst.se
Fax: 019/19 30 28

BESLUT

2000-09-15

Dnr: 221-02440-1989 c/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)

Örebro Kyrkliga Samfällighet
Box 9039
700 39 Örebro

delg.kvitto

Byggnadsminnesförklaring av Nikolai Församlingshem, Nikolai 3:3, Nikolai församling i Örebro, Närke.

(3 bilagor)

BESLUT

Med stöd av 3 kap 1 § lagen om kulturminnen (KML) förklarar länsstyrelsen Nikolai Församlingshem på fastigheten Nikolai 3:3 som byggnadsminne.

Med stöd av 3 kap 2 § KML meddelar länsstyrelsen samtidigt följande *skyddsbestämmelser*:

Byggnaden får inte rivras eller flyttas.

Byggnaden får inte till sin exteriör byggas om eller till eller på annat sätt förändras.

Ingrepp får inte göras i byggnadens stomme.

Byggnadens planlösning får inte ändras.

Stentrappan i byggnadens nordvästra hörn, som kryssmarkerats på bilagda planritning, får inte förändras, flyttas eller tas bort.

Byggnadens skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras så att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Vård- och underhållsarbeten skall ske med material och metoder som är anpassade till byggnadens egenart.

Upplysningar

Länstyrelsen lämnar råd ifråga om underhållet av byggnaden.

BESLUT

2000-09-15

Dnr: 221-02440-1989 c/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)

Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § KML lämna tillstånd till att byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

Enligt 3 kap 21 § KML tillämpas beslut enligt 1 § utan hinder av att talan förs mot beslutet.

REDOGÖRELSE FÖR ÄRENDET

Örebro kommun har väckt fråga om byggnadsminnesförklaring av Nikolai Församlingshem. Länsstyrelsen har lämnat underrättelse härom i enlighet med 3 kap 8 § KML. Under 1998 har länsstyrelsen genomfört en kulturhistorisk utredning om byggnaden.

Byggnaden ägs av Örebro Kyrkliga Samfällighet. Samfälligheten har 2000-05-25 tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen med tillhörande skyddsbestämmelser

Riksantikvarieämbetet har under hand (telefonsamtal 2000-02-21 med 1:e antikvarie Elisabeth Nyström Kronberg) tillstyrkt byggnadsminnesförklaringen och utformningen av skyddsbestämmelserna.

MOTIVERING

Nikolai församlingshem ligger inom den del av centrala Örebro som enligt beslut av riksantikvarieämbetet 1987-11-05 är av riksintresse för kulturmiljövården. Det finns upptaget i det bevarandeprogram för innerstadens kulturhistoriskt värdefulla bebyggelse som antagits av Örebro kommunfullmäktige 1988-09-29. Det redovisas där i kategori A – ”synnerligen märkliga byggnader i kulturhistoriskt avseende”, d v s sådana som redan är byggnadsminnen eller är av ett sådant värde att den kan förklaras som byggnadsminne.

Nikolai församlingshem är en av Örebros äldsta byggnader och är iögonfallande belägen intill den medeltida Nikolaikyrkan i stadens historiska centrum. Genom sin funktion och anknytning till kända händelser och personer har byggnaden en stark och tydlig förankring i stadens historia.

BESLUT

2000-09-15

Dnr: 221-02440-1989 c/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)

Byggnadens ålder är okänd – en tradition gör gällande att den är medeltida. Den är främst känd som skolbyggnad och dess historia är väl känd från Gustav Vasas tid och framåt.

På 1620-talet gjordes en upprustning av skolhuset på initiativ av Jacob Rudbeckius, som var bror till biskop Johannes Rudbeckius i Västerås. Bröderna hade varit elever på skolan, och Jacob Rudbeckius verkade under en period som rektor vid den. 1809 togs den ur bruk som skolbyggnad. 1810 fick den en viktig funktion i samband med den riksdag som sammankallats till Örebro för att välja ny tronföljare efter den förolyckade kronprinsen Karl August. De fyra stånden hade olika sammanträdeslokaler i staden, och bondeståndet använde skolbyggnaden för sina sammankomster. Även vid 1812 års riksdag nyttjade bondeståndet byggnaden. Den kände boktryckaren Nils Magnus Lindh köpte sedan byggnaden och använde den som bokmagasin. Efter ytterligare ägarbyten förvärvades den 1897 av Örebro stad, som 1911 inhyste stadsbiblioteket i bottenvåningen. Samtidigt uppläts de övre våningarna åt Nikolai församling. 1932 flyttade biblioteket till Örebros nybyggda stadsbibliotek och konserthus. Sedan 1960-talet har hela byggnaden använts som församlingshem åt Nikolai församling.

Byggnadens exteriör präglas idag helt av den ombyggnad som skedde 1874-1880 efter ritningar av Adolf Kjellström. Dess originella gestaltning – inspirerad av engelsk gotik med fasader i kalksten – är starkt förknippad med Kjellström och hans verksamhet som arkitekt.

Kjellström, 1834-1932, var arkitekt och lektor i byggnadskonst vid Tekniska elementarskolan i Örebro. Han svarade för en rad restaureringsarbeten, de flesta tillsammans med etsaren och arkitekten Axel Herman Hägg. Kjellströms utvecklingsarbete för användning av natursten i byggnader, bedrivet bl a vid den stenhuggeriskola han höll i Örebro 1880-87, kom att få stor betydelse för den svenska arkitekturens utveckling under 1800-talets senare del, den period då putsen som fasadmateriäl ersätts av natursten och tegel.

Kjellströms starka intresse för natursten och engelsk gotik väcktes i samband med de studieresor han gjorde till England. Englandsresorna föranleddes av en strävan att åstadkomma en stilriktig restaurering av Nikolaikyrkan i Örebro, ett arbete som sysselsatte honom nära ett halvt sekel. Kjellström blev starkt influerad av den engelska nygotiken, ”Gothic

BESLUT

2000-09-15

Dnr: 221-02440-1989 c/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)

Revival”, och fann i England nya idéer inom arkitekturen som senare, bl a genom hans egen medverkan, skulle komma att påverka och förändra den svenska byggnadskonsten i hög grad. De nya tankegångarna, som gjorde ett så starkt intryck på Kjellström, fördes främst fram av John Ruskin och William Morris, vilka i sina arkitekturteoretiska skrifter propagerade för användning av äkta material. Kjellström korresponderade med kolleger och experter i England och byggde upp ett kvalificerat fackbibliotek med bl a engelska mönsterböcker för arkitektur. Genom studier och systematiskt experimenterande i sin egen stenhuggarverkstad byggde Kjellström upp en inom dåtidens Sverige unik kunskap om byggande med natursten, framför allt sten och tegel i förening. Han blev därför flitigt konsulterad av den tidens ledande svenska arkitekter.

1800-talet hade dominerats av en klassicerande arkitektur med fasader i puts och dekorationer i gips och stuck. Det s k Bünsowska huset på Strandvägen i Stockholm, byggt 1888 efter ritningar av Isak Gustaf Clason, en av dåtidens ledande arkitekter, brukar framställas som ett genombrottsverk för den nya arkitektur som slår igenom i Sverige under slutet av 1800-talet. Byggnaden har fasader i tegel och kalksten och tak klätt med Grythytteskiffer. När Clason arbetade med ritningarna till byggnaden besökte han Kjellström i Örebro. Clason kom senare, bl a i en artikel i Teknisk Tidskrift 1896, att framhålla Kjellströms betydelse för de unga arkitekter, som mot slutet av seklet revolterade mot tidens klassicerande putsarkitektur.

Kjellströms egen villa i Örebro stod klar 1879, nio år före Bünsowska huset. Den har gatufasad i rusticerad kalksten och gårdsfasad i tegel. 1881 byggdes – den i mars 1986 rivna – Nikolaiskolan i Örebro, med fasader i tegel och kalksten, efter Kjellströms ritningar.

Genom sitt centrala läge i Örebros historiska stadskärna och starka förankring i stadens historia och som exponent för Adolf Kjellströms banbrytande insatser för arkitekturutvecklingen i Sverige under slutet av 1800-talet fyller Nikolai församlingshem väl kraven i 3 kap 1 § KML – ”synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde” – för att skyddas och bevaras som byggnadsminne.

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten i Örebro län.

Beslut i detta ärende har fattats av styrelsen. I beslutet deltog landshövding Gerd Engman jämte ledamöterna Sören Gunnarsson, Sören Larsson, Annica

Länsstyrelsen
Örebro län

BESLUT

2000-09-15

Dnr: 221-02440-1989 c/
(11.392-1185-81)
(221-8-88)

Eriksson, Margareta Karlsson, Raul Björk, Erik Johansson, Sonja Cederlöf, Karl-Erik Persson, Lennart Eliasson, Bo Rudolfsson, Helena Vilhelmsson samt suppleanterna Inger Lundberg och Tarja Rossi Nordling.

I den slutliga handläggningen deltog även länsantikvarie Olle Lindqvist och länsassessor Magnus Enhörning.

Gerd Engman
landshövding

Raoul Hjærtström
bitr länsantikvarie

Bilagor

Karta

Planritning

Hur man överklagar länsstyrelsens beslut

Kopia till

Riksantikvarieämbetet (delg. kvitto + besvärshänvisning)

Lantmäterimyndigheten i Örebro län

Örebro läns museum

Lst/Bmreg